

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MADDİ KÜLTÜRÜ (1923-1950): OTURMA MOBİLYASI ÜSLUPLARI¹

Nihan ÖZDEMİR TÜRKER², Ayşen ÖZKAN³

Makale Bilgisi

DOI: 10.35379/cusosbil.1400950

Makale Geçmişi:

Geliş 06.12.2023

Kabul 26.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Erken Cumhuriyet Dönemi,

Oturma Mobilyası,

Mobilya Tarihi,

Mobilya Üslupları,

Maddi Kültür.

ÖZ

Türkiye tarihinde Erken Cumhuriyet Dönemi, mevcut kültürel mirası ve yeni kültürel oluşumları ile pek çok farklı etkinin görüldüğü maddi kültüre sahip olması bakımından önemlidir. Bu dönemde, çeşitli üslup ve türlerdeki oturma mobilyaları birbirinden farklı kökenlere sahip maddi kültür unsurları olarak yer almaktadır. Bu anlamda çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) kullanılmış olan oturma mobilyalarındaki üslup çeşitliliğini kültürel kökenleriyle birlikte değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, alan yazını, fotoğraf arşivleri ile çeşitli kaynaklar üzerinden bilgi ve belge taraması yürütülmüştür. Elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Türkiye'de hem ithal edilen hem de yerli üretime sahip oturma mobilyalarından kamu yapılarında ve konutlarda kullanılmış olduğu görülen örnekler ele alınmıştır. Analiz sonucunda, maddi kültür ögesi olarak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan başlıca oturma mobilyası üsluplarının Barok, Rokoko, Ampir, Art Nouveau ve Art Deco üslupları olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, spesifik mobilya modellerinden ve o dönemin çağdaş gelişmelerden etkilenerek tasarlanan mobilyalar bulunmaktadır. Türk kültüründe yer alan geleneksel referanslı mobilyalar da kullanılmaya devam etmiştir. Sonuç olarak, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan oturma mobilyalarının Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olan çağdaşlaşmayı temsil ettiği ve 1950'ler ve sonrasında Türk toplumunun her kesiminde kullanımının yaygınlaşmasına ışık tuttuğu görülmektedir. Bu anlamda, ülkenin kültürel zenginliğini yansıtan ve çeşitli üsluplarda görülen oturma mobilyasının önemli bir maddi kültür ögesi olduğu anlaşılmaktadır.

MATERIAL CULTURE OF THE EARLY REPUBLICAN PERIOD (1923-1950): SEATING FURNITURE STYLES

Article Info

DOI: 10.35379/cusosbil.1400950

Article History:

Received 06.12.2023

Accepted 26.12.2023

Keywords:

Early Republican Period,

Seating Furniture,

Furniture History,

Furniture Styles,

Material Culture.

ABSTRACT

The Early Republican Period holds significant importance in the history of Türkiye due to its rich cultural heritage, the emergence of new cultural formations, and the diverse material culture influenced by various sources. During this period, seating furniture in various styles and types became prominent as material culture elements with diverse origins. The study aims to evaluate the style diversity of seating furniture used in the Early Republican Period (1923–1950) and explore its cultural origins. To achieve this, we conducted information and document reviews using literature, photograph archives, and various sources. The acquired data were analyzed through content analysis. We examined examples of both imported and domestically produced seating furniture used in public buildings and residences in Türkiye. The findings revealed that the primary styles of seating furniture observed as material culture in the Early Republican Period included Baroque, Rococo, Empire, Art Nouveau, and Art Deco styles. Additionally, specific furniture models from the period and contemporary developments had an impact on furniture designs, and traditional Turkish culture-referenced furniture was still in use. As a result, it becomes apparent that the seating furniture employed during the Early Republican Period served as a representation of modernization, which was a fundamental policy of the Republic of Türkiye. Furthermore, it sheds light on the widespread use of such furniture in various segments of Turkish society from the 1950s and beyond. In this regard, seating furniture, which manifests in diverse styles and reflects the cultural richness of Türkiye, is regarded as a significant element of material culture.

¹ Bu araştırma, Nihan Özdemir Türker'in Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Ayşen Özkan danışmanlığında devam etmekte olan Doktora Tez çalışması kapsamında türetilmiştir.

² Doktora, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, nihan.ozdemir@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2845-228X

³ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, aysenoz@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2677-6133

Alıntılanak için/Cite as: Türker, N. Ö. ve Özkan, A. (2023). Erken cumhuriyet dönemi maddi kültürü (1923-1950): oturma mobilyası üslupları Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32 (3), 265-280.

GİRİŞ

19. Yüzyılın özellikle son dönemlerinde etkisini göstermeye başlayan batılılaşma yaklaşımı 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile Türk toplumunun tüm kesimlerinde modernleşme hareketi olarak benimsenmeye başlamıştır (Kaya & Proto, 2016). Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yılları, yeni hükümetin hedeflediği bir çağdaşlaşma sürecine girmiştir. Özünde, Cumhuriyet ideolojisini temel alan yeni bir Türk belleği inşa etme çabasında olan hükümet, 1923–1950 yılları arasındaki süreç olarak tanımlanan Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modern kurumsal yapılanmayla istikrarlı bir gelişim göstermiştir. Bu süreçte Cumhuriyet iradesi, Türk toplumunun kimliğini ve yeni belleğini oluşturacak imgelerin üretilmesine büyük önem vermiştir (Aydın Altay, 2023). Bu imgelerin göstergeleri ise maddi kültür öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güncel bir alan olan maddi kültür çalışmaları, insanlar ve nesnelere karşılıklı ilişkisini konu alan bir çalışma disiplini (Woodward, 2016). Maddi kültür yaklaşımı, antropoloji disiplini içinde doğan bir kavramdır. Maddi kültür bir bütündür ve ülkenin sosyal kurumlarıyla birlikte ilerlemektedir (Eriç vd., 1986). Maddi kültür çalışmalarında, ürünlerin kim tarafından ve ne nitelikte tasarlanmış olduğu önemli değildir (Walker, 1989, s. 47). Nesnelere kullanımı ve tercih edilme şekilleri, toplumda yarattığı anlamları, kültürel kodları hakkında önemli bilgiler verebilmektedir. Maddi kültür çalışmaları ile de bir dönemin sosyal yapısı, toplumsal yaklaşımı, sembolik ve anlamsal değerleri daha iyi kavranabilmektedir. Maddi kültür çalışmaları kapsayıcı bir tutum izlemekte ve bu sayede Türkiye'de kullanılmış olan oturma mobilyalarındaki çeşitliliğini ortaya koymaya elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Türkiye tarihinde özellikle mevcut kültürel mirası ve yeni kültürel oluşumları ile pek çok farklı etkinin görüldüğü Erken Cumhuriyet Dönemi, maddi kültür birikimine sahip olması bakımından önem arz etmektedir. Bu anlamda, Türkiye'de 1923-1950 yılları arasındaki süreç olarak tanımlanan Erken Cumhuriyet Dönemi'nde çeşitli üslup ve türlerdeki oturma mobilyaları birbirinden farklı kökenlere sahip maddi kültür öğeleri olarak yer almaktadır.

İnsanın temel gereksinimlerinden biri olan oturma eylemi ve bu eylemin gerçekleşmesi amacıyla meydana gelen oturma mobilyası insanın ve hatta toplumların sosyokültürel (gelenek, kültür, yaşam şekli vb.) ve sosyodemografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, statü vb.) göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar etkisinde biçimlenen oturma mobilyası, mekanın işlevini ve sosyal niteliğini tanımlayıcı bir öğe olarak ön plana çıkmaktadır.

Türk kültürü temsillerinden yapıya sabitlemiş oturma mobilyası çeşidi olan 'sedir', Geleneksel Türk konutlarında yaygın olarak kullanılan bir oturma öğesidir. Temel özelliği mimari kabukla birlikte tasarlanmış olması ve üzerinde minder ve şilte gibi oturma ile sırtlık yüzeyleri bulundurmasıdır (Usta vd., 2001, s. 185). Sedir, divanın öncülü olarak kabul edilmektedir. Öte yandan divan müstakil olarak da var olabilen bir mobilya türüdür ve zaman zaman sedir ile aynı anlamda da kullanılmaktadır. Çevik (2010), Avrupa kökenli oturma mobilyalarının katı sınırlarla tanımlanmış kişisel oturma alanına sahip olduğuna, divanın ise bunların aksine kişisel alana göre bölünmemiş, önceden planlanmamış ve kullanıcıların sezgisel olarak tayin edeceği oturma alanı olduğuna dikkat çekmiştir.

Osmanlı Devleti döneminde sıklıkla kullanılan 'iskemle' de sedir/divan gibi geleneksel referansı olan, oturma fonksiyonunu karşılayabilen, tereke defterlerinde sıklıkla yer alan bir mobilya türüdür. Tereke defterleri, Osmanlı Devleti'nde vefat eden kişilerin mallarının sıralandığı, hukuki ve ekonomik işlemlerde kullanılmak üzere hazırlanan envanter biçiminde yer alan kayıtlardır (Çoban, 2021). Bu defterlerde kayıtlara geçen iskemleler, saray dışında da kullanılan ve genellikle Osmanlı topraklarında imal edilen mobilyalardır. Öte yandan iskemleler de sedir gibi oturma alanının yanı sıra farklı fonksiyonlar için de kullanılmıştır (Bozkurt, 2011, s. 261).

19. yüzyılda Batılılaşma etkisiyle Avrupa ile kültürel alışverişin hızlanması, özellikle İstanbul'da Fransız mobilyasının ilgi görmesine neden olmuştur (İrez, 1989, s. 31). 19. yüzyılda Osmanlı Devleti yöneticileri, Avrupalılardan veya azınlıklardan seçtikleri mimarlar aracılığıyla saraylar yaptırmış ve buralarda kullanılması için Avrupa'dan mobilya temin etmişlerdir (Göcek, 1999, s. 100). Bunun yanı sıra, Sultan II. Abdülhamid'in, Yıldız Sarayı'nda mobilya üretimi için atölye kurdurduğu ve Sultanın burada sandalyeler ürettiği de bilinmektedir (Yüksel, 2017). Bu dönemde, Avrupa'dan ithal mobilya getiren azınlıkların sahip olduğu mobilya dükkanlarının da varlığı bilinmektedir (Şumnu, 2013, s. 12). İrez (1989), Dolmabahçe Sarayı'nda da Avrupa'dan ithal edilmiş oturma mobilyalarının kullanıldığını belirtmiştir. Bu mobilyaların arasında 'sandalyeler' de bulunmaktadır. İthal edilerek getirilen sandalyeler, tereke defterlerinde arkılığı olup kolçağı olmayan bir çeşit iskemleye benzetilerek tanımlanmıştır (Bozkurt, 2011, s. 264). Avrupa'daki oturma mobilyasından esinlenerek üretilmiş veya doğrudan Avrupa'dan ithal edilmiş, Klasik ve Neoklasik üsluplarda oturma mobilyaları genel olarak saraylarda ve varlıklı kişilerin konutlarında kullanılmıştır. Uzunarslan (2002), bu üsluplara sahip oturma mobilyalarının Erken Cumhuriyet Dönemi'nde orta sınıf kişilerin konutlarında da kullanılmaya başlandığını ve ayrıca divan kullanımının devam ettiğini belirtmiştir.

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarında inşa edilen mimari yapılar ve bu yapıların iç mekanları çağdaşlaşma anlayışının Türk toplumuna yansımalarının önemli örnekleri olmuştur. Bu yansımaların en kıymetli öğelerinden biri de oturma mobilyasıdır (Demirarslan, 2018). Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Türkiye'sine bu geçiş sürecinde kullanılan oturma mobilyalarının ise batılılaşmanın da etkisiyle birbirinden farklı üsluplara sahip olduğu görülmektedir. Mobilyanın 20. Yüzyılda Türkiye'deki tarihini belgelemeye yönelik önemli katkılar sağlamış olan Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Modern Mobilya (DATUMM) projesi ve bu proje kapsamında hazırlanan envanter çalışmalarında "modern" olması kistasıyla belgelenmiş mobilya örnekleri yer almaktadır (Ultav vd., 2016). Bununla birlikte, alan yazında, Cumhuriyet Dönemi'nde mobilya kullanımına yönelik çeşitli çalışmalar (Uzunarslan, 2002; Turan, 2010; Şumnu, 2013; Yasa, 2013; Kaya & Proto, 2016; Demirarslan, 2017), bulunmaktadır; ancak kullanılan mobilyaların üslup çeşitliliğini merkeze alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bir maddi kültür ögesi olarak oturma mobilyasının üslubu ve kullanım çeşitliliği bir dönemin toplumsal yaşamını ve kültürünü tanımlayan önemli göstergelerdir. Bununla beraber, dönemin günümüze ulaşabilen verileri üzerinden mobilya üsluplarında çeşitliliğin ortaya konması, maddi kültürün zenginliğini ifade etmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) kullanılan maddi kültür öğelerinden oturma mobilyalarında üslup çeşitliliğinin kültürel kökenlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Attfield (2000), tasarım tarihinin, maddi kültür bağlamında objektif olarak ele alınabileceğini ifade etmiştir. Maddi kültür perspektifinde ise mobilya, uygulamalı sanatlar başlığı altında sınıflandırılmaktadır (Prown, 1982). Bu anlamda, maddi kültürün bir unsuru olan oturma mobilyaları, 1923-1950 yılları arası Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait maddi kültür birikimini anlamamıza ışık tutacak niteliktedir. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, verilerin açıklanabileceği kavram ve ilişkilere erişmeyi esas alan, verileri temalar yardımıyla ortaya koyarak belirli kurallar dahilinde (örnekleme, kategori vb.) inceleyen bir analiz türüdür (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 242; Metin & Ünal, 2022). Bu doğrultuda, 1923-1950 yılları arası Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan oturma mobilyasına ilişkin örnekler ile verilere erişmek ve analiz etmek amacıyla bilgi ve belgeler toplanmıştır. Bu bilgi ve belgeler, alan yazını, dokümanlar, kataloglar, broşürler ile müzelerden yerinde ziyaret yoluyla temin edilmiş fotoğrafları içermektedir. Çalışma kapsamında, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde her mekanda bulunan tüm oturma mobilyası örneklerine temas etmek mümkün olmadığından dolayı birbirinden farklı niteliklere sahip kamu yapıları ve konutlarda kullanılmış, birbirinden farklı üsluplara sahip oturma mobilyası türlerini temsil edebilecek örnekler üzerinden değerlendirmek ve analiz etmek esas alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında oturma mobilyası örnekleri hakkındaki bilgiler, üsluplarına göre başlıklara ayrılmıştır. Örneklerin üslup ve biçim özellikleri çalışmanın bağlamıyla analiz edilerek açıklanmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışma kapsamında toplanan bilgi ve belgeler ışığında gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde kamu yapılarından farklı olarak konutlarda sedir, iskemle gibi geleneksel üsluba sahip oturma mobilyası kullanımının yanı sıra çağdaş gelişmeler olarak adlandırabileceğimiz modern üsluba sahip yaklaşımların bir arada olduğu görülmektedir. 1923-1950 yılları arası Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan başlıca oturma mobilyası üsluplarının Barok üslubu, Rokoko üslubu, Ampir üslubu, Art Nouveau üslubu ve Art Deco üslubundan oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunlara ek olarak Chesterfield kanepesini andıran oturma mobilyaları ve çoğunlukla Michael Thonet formlarını referans alan sandalyelere rastlanmaktadır. Ayrıca, çağdaş gelişmeler doğrultusunda mimarların öncülüğünde, özellikle 1930 sonrasında, Bauhaus okulu etkisinde dönemin modern üslubu ile mobilyalar tasarlandığı görülmektedir.

Bulgular doğrultusunda tespit edilen üslupları temsil eden oturma mobilyaları, kökenleri ve örnekleriyle birlikte ayrı başlıklar altında tanımlanmıştır. Bununla beraber, dönemin günümüze ulaşabilen bilgi ve belgeleri üzerinden elde edilen veriler doğrultusunda oturma mobilyası üsluplarında çeşitliliğin ortaya konması ve maddi kültürün zenginliğini ifade etmesi açısından önem teşkil ettiği düşünülen örnekler değerlendirilmiştir. Özellikle birbirinden farklı niteliklere sahip kamu yapıları ve ayrıca konutlarda kullanılmış, birbirinden farklı üsluplara sahip oturma mobilyası türlerini temsil edebilecek örnekler üzerinden analiz ve değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir.

Barok Üslubu

Barok üslubu, 17. ve 18. Yüzyıla tarihlendirilen bir mobilya üslubudur. Barok üslubu, mobilyada ağır görünümlü kütleli yapı, bezemelerin kabarık şekillerde olması, belirgin heykelsi biçimler ve simetrik yapı olarak görülür (Boyce, 2014). Bu üslupta, yoğun ve gösterişli kavisli oyma detaylar, tepelikte, kornişte, yan sütunlarda,

ayaklar ve ayakların arasında yer alan kayıtlarda vurgulu şekilde bulunmaktadır (Boyla, 2012). Barok üslubu mobilyalarda ayaklar, tipik olarak ana hattı yere dik açıda uzanır şekildedir (Hincman, 2009, s.232) ve mobilya ayakları arasında çapraz kayıt kullanımı karakterize olarak kendini göstermektedir (Elibol vd., 2014). Resim 1’de, 1924-1960 yılları arasında II. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak kullanılan yapının Merasim Salonundaki oturma mobilyaları görülmektedir. Bu yapıdaki bir grup mobilyanın İstanbul’daki saray veya kasırlardan sağlandığı ifade edilmiştir (Kılıç, 2021, s. 81). Resim 1’de görülen mobilyaların üslup özellikleri Osmanlı Dönemi’nden beri kullanımda olan saray veya kasır yapılarından sağlanan gruptan olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Göcek (1999, s. 98) Barok üslubunun Osmanlı mimarisi ve sanatındaki görünümünün 18. yüzyılda olduğunu ve 19. yüzyılda özellikle cami bezemelerinde görüldüğünü belirtmiştir. Resim 1’de görülen oturma mobilyalarının biçimsel özellikleri incelendiğinde, parlak kumaşla kaplı döşenmiş oturma alanı ve sırtlık dikkat çekmektedir. Bu dönemde kullanılan temel malzemelerden biri olan masif ahşap, mobilyaların iskeletini oluşturmaktadır. Ayak kısmında Barok üslubunu ifade eden temel unsurlarından çapraz ara kayıt bulunmaktadır. Yoğun kapitone içeren ve kabarık döşemeleri ve taç kısmında simetrik ahşap bezemeleri, mobilyaların Barok üslubunda şekillendiğini gösterir niteliktedir.

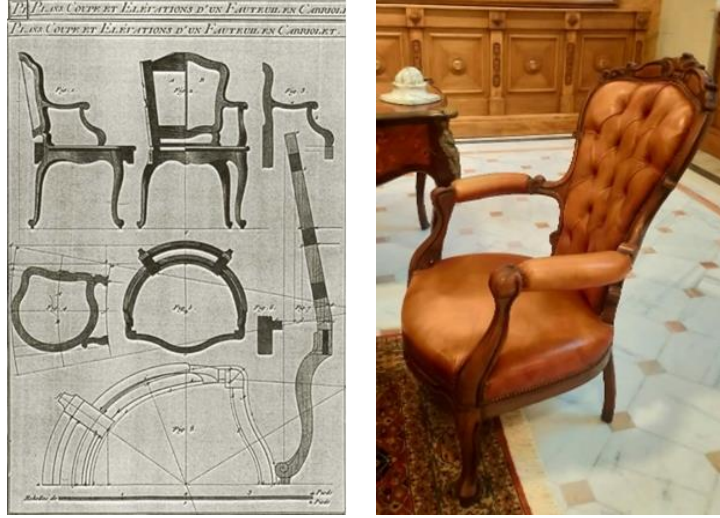

Resim 1. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Merasim Salonu. Fotoğraf: Celalettin Celal (Kaynak: Cangır, 2007)

Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Barok üslubunda mobilya üretimi veya kullanımına ilişkin başka veriye rastlanmamıştır. Öte yandan Resim 1’de görülen mobilyaları Osmanlı Dönemi maddi kültürünün devamı olarak yorumlamak mümkün görünmektedir.

Rokoko Üslubu

Aydınlanma Çağı’nda ortaya çıkan Rokoko üslubu mobilyalar, kabriyol ayaklar üzerinde yükselmek, doğal biçimlerden esinlenen motifler içermek ve neredeyse hiç düz hatta sahip olmamak gibi özelliklere sahiptir (Boyce, 2014, s. 486). Karışık ve dolambaçlı çizgiler içermek, oyma ve kabartmaların genelde simetrik olması Rokoko üslubu mobilyalarda görülen tipik nitelikleridir (Kurtoğlu, 1986). Eğer asimetrik bir düzenleme söz konusu ise görsel dengenin sağlanması gözetilmektedir (Hincman, 2009, s.252). Oturma mobilyası kolçaklarında döşeme kullanılması, ayırıcı özelliklerden birisidir. Ayrıca kolçaklar üç boyut düzleminde de eğmeçli olarak şekillenmiştir (Kurtoğlu, 1986, s.82). Dikey ve uzun S biçimindeki ince ayakları “kabriyol” ismi ile bilinmektedir (Hincman, 2009, s.251). Oturma mobilyası ayaklarında kayıtların kullanılmaması da bir diğer Rokoko üslubu özelliğidir. Bu üslupta, önceki dönemlere göre daha ince ayaklar üzerinde yükselmektedir (Hinchman, 2009, s.251). Taşmanın kolaylaşması amacıyla, önceki dönem mobilyalarına göre fiziksel ağırlık bakımından daha hafif kurgulanmıştır (Boyla, 2012). Rokoko üslubunun en klasik oturma mobilyası “fauteuil” adıyla anılan berjerlerdir (Pile & Gura, 2014). Resim 2’de Rokoko üslubunda klasik bir oturma mobilyası olan berjerin 1772 yılında yapılmış bir çizimi görülmektedir.

Resim 2. (Solda) Fauteuil Berjer Çizimi (Kaynak: Pile ve Gura, 2014, s.181)
(Sağda) Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ziraat Bankası Ankara Şubesi'nde Kullanılmış Koltuk (Kaynak: Yazar Arşivi, 2020)

Resim 2'de Erken Cumhuriyet Döneminde, Ziraat Bankası Ankara şubesinde kullanılmış olan koltuk günümüzde restore edilmiş hali yer almaktadır. Sentetik deri kullanıldığı görülen mobilyanın üretildiği dönemde farklı bir malzeme ile kaplandığı; sırt kısmında yer alan kapitone döşemede, kolçaklarda ve oturma alanında doğal malzeme boyanmış deri kullanımının söz konusu olduğu düşünülmektedir. Berjer türündeki bu koltuk üslubun tipik özelliklerinden olan kabriyol bacakları ile Rokoko üslubundadır.

Resim 3. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Cumhurbaşkanlığı Çalışma Odası Mobilyaları (Kaynak: Yazar Arşivi; Altınöz ve Diğerleri, 2016)

Resim 3'te 1924-1960 yılları arasında II. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak kullanılan yapının Cumhurbaşkanlığı çalışma salonu oturma mobilyaları görülmektedir. Buradaki masif ahşap iskeletli koltuklar yine kabriyol ayaklara sahiptir. Araştırma kapsamında yerinde inceleme yapılmış ve müze yetkilileri tarafından bu mobilyaların aslına uygun yeniden üretim olduğu beyan edilmiştir. Çizgili kumaş kaplama ile sonlandırılmış oturma ve sırtlık alanları bulunmaktadır. Feuteuil biçimine uygunluğu ile Rokoko üslubunu referans aldığı söylenebilir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara Palas Balo salonunda yer alan sandalyelerin de bu üslubun dönem içindeki varlığına bir diğer örnek olarak gösterilebilir.

Ampir Üslubu

Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan Ampir üslubunda, önceki dönemlere göre daha hafif işçilik gereken mobilyalar üretilmiştir (Boyla, 2012). Bu mobilya üslubu, 19. yüzyılda Napolyon Dönemi'nde ortaya çıkmıştır (Boyce, 2014). Neoklasik özellikteki bu üslupta mobilya ayakları düz bir şekilde yere iner, arkalık kısımları ise oval ya da kare biçimindedir (Baytar, 2012, s. 43). Ayaklar, kare veya daire kesitli olarak görülür (Kurtoğlu, 1989, s.86). Sütun biçimindeki ayakların üzerinde yükselen kütleler, genel hatların temel geometrik biçimlerde olması, alegorik desenler, rozetler, ahşap üzerine metalik süsleme uygulamaları bu üsluptaki oturma mobilyalarında sıkça görülmektedir (Rouaix, 1893, s.49). Bu üslubun en belirgin özelliklerinden biri kolçakların ön ayaklarla uyumlu biçimde silindirik olarak devam etmesidir (Kurtoğlu, 1989, s. 86).

Resim 4. İsmet İnönü ve Mustafa Kemal Atatürk, Halk Evi (Türk Ocağı) Salonunda; Fotoğraf: Cemal Işıksel, 1934 (Kaynak: Türk Dil Kurumu, 2019)

1927 yılında tamamlanan Türk Ocağı Binası locasını gösteren Resim 4'te yer alan oturma mobilyaları, Selahattin Refik Sırmalı isimli ünlü mobilya üreticisinin bu mekân için hazırladığı raporunda "*locada kullanılacak üzere imal edilecek dört adet yıldızlı iskemle*" ismiyle anılmaktadır (Yasa, 2012, s. 48). Resim 4'te yer alan kolçaklı oturma mobilyaları, yıldızlı ve masif ahşaptan bir iskelet sistemine sahiptir. Mobilyaların üzerinde bulunan süslemeler, ön ayakların düz biçimde ve incelenerek, arka ayakların ise kare kesitle eğimli biçimde inen yapısı, torna işleminden geçirilmiş boğum noktaları, Ampir üslubu özelliklerini gösterir niteliktedir.

Art Nouveau

Art Nouveau, yeni sanat anlamına gelmekte olup kendisinden önceki üsluplarda sık kopya edilen biçimlere eleştiri niteliğinde ortaya çıkmıştır. Mobilyalarda zanaat karakterinin ön plana çıktığı Art Nouveau Üslubunda, kıvrılan dallar, uzun yapraklar, lale, zambak, nilüfer, su sineği, tavus kuşu, gibi zarif bezemeler kullanılmaktadır (Boyla, 2012). Art Nouveau üslubunda, mobilya işlemlerinde tarihi referanslar bulunmadığından bu üslup farklı ülkelerde farklı isimlerde de (Jugendstil, Secession vb.) ifade edilmektedir (Hincman, 2009, s.431). Özellikle Avrupa'da yaygın olduğu görülmektedir (Boyce, 2014, s.52). Bu üslupta, tasarımcının ve zanaatkarın bireysel yetenek ve duyarlılığının tasarım ürününe doğrudan yansıdığı görülmüştür (Pevsner, 1968, s.112). Tarihsel referanslar yerine tercih edilen doğa referansı, mobilya tasarımlarının yanı sıra pek çok farklı tasarım alanına da tezahür etmiştir (Hincman, 2009, s.432). Art Nouveau üslubunun dışavurumcu yaklaşımı, ahşap malzemenin işlenebilirliğinin sınırlarının zorlandığı kıvrımlı yüzeyleri ortaya çıkarmıştır (Pevsner, 1968, s.81).

Resim 5'te, İsmet İnönü'nün konutu olarak kullandığı Ankara'da bulunan Pembe Köşk yapısındaki kabul salonu görülmektedir. Bu odada Mevhibe İnönü'nün misafirlerini kabul ettiği ve koltuklar üzerindeki yastıkların onun elinde işlendiği belirtilmektedir. Oturma mobilyalarının İzmir'den temin edildiği ve Fransız mobilyası olduğu ifade edilmiştir (İnönü Vakfı, t.y.). Ahşap iskeletlerin ince yapısı, kolçaklardaki ince ağaç dalı detayları ve dalgalı kıvrımlardan oluşan taç kısımlar ile oturma mobilyaları Art Nouveau üslubu özelliklerini göstermektedir.

Resim 5. Pembe Köşk Kabul Salonu (Kaynak: <https://www.ismetinonu.org.tr/wp-content/uploads/2019/11/pembe-kosk-kabul-salonu.jpg>, Erişim: 06.10.2023)

Art Deco

1920'li yıllarda ortaya çıkan Fransa asıllı bir tasarım üslubudur. Yoğun bezemeler içermeyen, egzotik malzemelerin kullanımının görüldüğü bir mobilya üslubudur (Boyce, 2014). Ahşap mobilyaların dış yüzeylerinde ağaç malzeme kökleri veya gövdenin belirgin desen gösteren kısımlarından faydalanılmıştır. Mobilyaların siyaha boyanması, derin olmayan oymalar içermesi, üzerlerinde değerli metal malzemeler bulundurması gibi özellikleri de görülebilmektedir (Boyla, 2012). Mobilyada parlak vernikli yüzeyler bulunmaktadır. Biçimde sadelik hedeflenmemiş, aksine değerli ve egzotik malzemeleri vurgulayarak abartılı biçimler kullanılmıştır (Boyce, 2014). Bu üslupta Afrika sanat anlayışından etkilenilmesinin bir sonucu olarak hayvan derileri ve bu derilere benzer tekstil malzemeleri rağbet görmüştür. Bu malzemeler oturma mobilyası döşemesinde kullanılmıştır.

1923'te Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde yeniden doğan modern Türkiye ulusu, parlak, seküler ve demokratik bir geleceğe açılmıştır. Art Deco biçimlerinin kullanılmasının da bu açılımın bir yansıması olduğu ifade edilmiştir (Hinchman, 2009, s. 516). 1930'lu yıllara gelindiğinde bu üslup, Türkiye'de kişiye veya işleve özel olarak tasarlanmış bazı mekanlarda görülmeye başlamıştır.

Resim 6'da solda görülen koltuk, ilk Cumhurbaşkanlığı konutu olan Çankaya'daki Müze Köşk'te yer alan Mustafa Kemal Atatürk'ün çalışma odasından alınan bir mobilyaya aittir. Koltuğun tasarımı Atatürk'ün çalışma odasında bulunan diğer mobilyaları da kurgulayan Selahattin Refik Sırmalı tarafından yapılmıştır. Mobilya, nefli yeşil muare kumaş kaplı, ahşap kısımları siyah boya üzerine beyaz patineli olarak ifade edilmiştir (Tosun & Özsü, 2014). Kullanılan renkler, seçilen kumaş ve benzeri özellikleriyle Art Deco üslubunun özelliklerine sahiptir. Tosun ve Özsü (2014), bu koltuğun Art Deco üslubunda önemli bir tasarımcı olan André Groult'un bir koltuk tasarımına referans verdiğine dikkat çekmişlerdir. Resim 6'da sağdaki görselde ise Seyfi Arkan tarafından tasarlanmış bir konutta yer alan çalışma odası görülmektedir (Arkan, 1936). Burada yer alan tamamı egzotik desenli kumaş döşenmiş, yüksek ve açılı kolçaklara sahip, genel anlamda düz hatlara sahip olan iki koltuk odanın aerodinamik formları ile değerlendirildiğinde Art Deco üslubu etkisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 6. (Solda) Atatürk Köşkü'nde Yer Alan Koltuk (Kaynak: Tosun ve Özsu, 2014, s. 229)
(Sağda) Çankaya'da bir Villanın Çalışma Odası (Kaynak: Arkan, 1936)

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Art Deco üslubunda görülen başlıca diğer oturma mobilyası örnekleri; Mimar Seyfi Arkan'ın tasarladığı İstanbul'daki bir konuttan metal ayaklı oturma mobilyaları (Arkan, 1935), 1933 yılında gerçekleşen Beşinci Yerli Mallar Sergisi'ndeki Zingal T.A.Ş kereste fabrikası pavyonundaki koltuk ve kanepeler (Turan & Ödekan, 2009), Florya Köşkü (Turan, 2010) ve Ankara Tren Garı Şeref Salonunda bulunan oturma mobilyalarıdır (Çağlar, 2019).

Thonet Türevi Sandalyeler

19. yüzyılda Michael Thonet'in tasarlamış olduğu teknik ile üretilen ahşap bükme sandalye ve türevleri, proto-modern olarak anılan bir mobilya üslubudur. İlk etapta Biedermeier üslubundan esinlenen Thonet, zamanla ürünlerini geliştirmiş, mobilya tasarımlarını sade, ekonomik ve seri üretilebilir hale getirmiştir (Boyce, 2014). Dünya tasarım tarihinde hem seri üretime uygun kurgusu hem de tüm dünyaya ithal edilmiş olmasıyla müstakil bir hikâyeye sahiptir. Thonet'in buhar basıncı yardımıyla ve metal kalıplar kullanarak geliştirdiği ahşap bükme tekniği sayesinde daha az masif malzeme kullanarak eğimli formların üretilebilmesi, bu üretim biçiminin yıllarca sürdürülmesini sağlayan temel nedenlerden biridir. Bu tip sandalyeler, masif ahşap çubukların kalıplara uygun incelikte işlenmesi ve onların uygun basınçtaki buhar kazanlarında bükülmesiyle oluşturulan parçalardan meydana gelmiştir. Bu üsluptaki mobilyalar, ilk çıktığı dönemde ve hatta günümüzde kayın ağacından üretilmekte olup; demonte halde paketlenip taşındığı yerde çiviler ile montajı yapılabilmektedir (Özdemir, 2018). Bu nedenle Thonet türevi sandalyeler dünyanın dört bir yanına ithal edilebilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde, Thonet üslubu mobilyanın saraylar dahil pek çok kamusal mekanda kullanılmıştır (Özdemir vd., 2018). Benzer şekilde Erken Cumhuriyet Dönemi'nde de bu tür mobilya üretiminin, ithalatının ve kullanımının devam ettiği görülmektedir. Gazetelerde Thonet tasarımı benzeri ürünlere ilişkin satıcıların reklamlar ilanları bulunmaktadır (Cumhuriyet Gazetesi, 1929). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, İzmit ve Sakarya civarında bu türde mobilya üretimlerinin gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Uzunarslan, 2002, s. 125). Bu üretim biçimi ve sandalye türü, günümüzde hala kullanılmaya devam etmektedir.

Resim 7. Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi (1928) Banka Çalışanları Oturma Alanları (Kaynak: Yazar Arşivi, 2016)

Osmanlı Döneminde Thonet türevi sandalyeler, Osmanlı Bankasının ülkenin dört bir yanındaki şubelerinde kullanılmıştır. 1928 yılında Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi olarak kullanılmaya başlayan yapıda (Resim 7), Thonet türevi oturma mobilyaları mevcuttur. Resim 7'de masaya yanaştırılmış biçimde orta kısımda yer alan sandalyenin eğimli parçaları ve yay formunda kolçak biçiminde devam eden ahşap sırtlık detayı görülmektedir. Thonet'in tasarlayıp ortaya koyduğu biçimde masif ahşap bükme parçalara sahiptir. Görselin sağ ve sol uçlarında yer alan sandalyelerin sırtlık ve ayaklar olarak devam eden parçasında da ahşap bükme işlemi kullanıldığı veya bu işlemde referans olarak bu formların oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Resim 8. (Solda) Bursa Necati Bey Kız Enstitüsü Dikiş Atölyesi (Kaynak: Aydın ve Özdemir, 2019, s.180); (Sağda) Ankara Keçiören Vehbi Koç Bağ Evi, (Kaynak: Yazar Arşivi, 2018)

Bursa Necati Bey Kız Enstitüsü Dikiş Atölyesi'ne ait görselde (Resim 8) Thonet üslubuna ait tipik bir sandalye örneğinin kullanıldığı görülmektedir. Burada eğrisel formlardan oluşmuş bir sırtlık kullanımı ile 'Fanback' ismini alan bir Thonet türevi sandalye olduğu anlaşılmaktadır. Masif ahşap parçalardan oluşan yüksek sandalye ayak kısımlarında kayıtlara sahiptir. Sırtlık kısmında iki eğimli ahşap parça bulundurmaktadır. Bir başka örnek; Ankara, Vehbi Koç Bağ Evinde bulunan ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanıldığı anlaşılan sandalyenin (Resim 8), başta dairesel formuyla ayakları birleştiren kayıt parçası olmak üzere birden çok bükülmüş ahşap parçası bulunmaktadır. Oturma yüzeyinde Thonet üslubu ile yaygınlaşan hezeran örgü bulunmaktadır. Bu örnekler, Thonet üslubuna benzer oturma mobilyasının kamusal mekanlarda kullanımının yanı sıra eğitim ortamlarında ve günlük yaşama ait konutlarda da kullanıldığını göstermektedir.

Chesterfield Kanepesi

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde belirli mekanlarda da olsa kullanıldığı görülen bir diğer oturma mobilyası Chesterfield kanepesidir. 19. yüzyılda, İngiltere'de Viktorya Dönemi'nde ortaya çıkmış olan bu kanep model, karakteristik olarak kabarık kapitone yüzeyler bulundurmaktadır. Bu kanep modelinde görünürde herhangi ahşap aksam ve bölüm görünmez, kapitoneler derin düğme detayları içerir ve kolçak kısımları helezon biçiminde kıvrılmaktadır (Boyce, 2014).

Chesterfield olarak adlandırılan kanepelerin genel olarak devlet idaresinin gerçekleştirildiği kamu yapılarında kullanıldığı ve birer statü imgesi taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu mobilyaların yüzey kaplama biçimlerinde farklı tasarım yaklaşımlarının olduğu görülmektedir. Örneğin; II. Türkiye Büyük Meclisi yapısı, meclis başkanlığı odasında bulunan koltuklar ve kanepenin (Resim 9) üç adet ayak ekleri hariç tüm yüzlerinin deri kaplanmış olduğu görülmektedir. Kolçaklar ve sırtlıktaki dairesel devam eden kapitoneler dikkat çekmektedir. Oturma kısmı ve ön yüzeylerinde de kapitone işlemi devam etmiştir.

Resim 9. (Solda) II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Odasında Bulunan Chesterfield Kanepesi ve Koltukları; (Sağda) Direksiyon Binası'nda Mustafa Kemal Atatürk'ün Çalışma Odasında Bulunan Chesterfield Kanepesi (Kaynak: Yazar Arşivi; Altınöz ve Diğerleri, 2016).

Bu oturma mobilyasının kullanıldığı bir diğer örnek, Kurtuluş Savaşı'nda karargâh olarak kullanılan ve Atatürk'ün yaşamış olduğu konut Ankara'da Tren Garı Kompleksinin içinde yer almaktadır. Direksiyon Binası olarak adlandırılan bu yapıda Atatürk'ün çalışma odasında yer alan mobilyalar özgün olarak korunmaktadır (Arslan, 2018). Resim 9'da Mustafa Kemal Atatürk'ün çalışma odasında bulunan kahverengi deri kaplı, sırtlık ve kolçak kısmı kapitoneli bir Chesterfield kanepesi yer almaktadır.

Thonet türevi sandalyeler ve Chesterfield kanepesi biçimindeki oturma mobilyalarının Erken Cumhuriyet Dönemi öncesinde Osmanlı Dönemi'nde yayınlanan Şehbal Dergisi reklamlarında da yer aldığı görülmektedir (Resim 10).

Resim 10. Şehbal Dergisinden Mobilya Reklamı. (Kaynak: Şehbal Dergisi, 1911)

Çağdaş Gelişmeler

Erken Cumhuriyet Dönemi süreli yayınlarında konut yapılarında odaların farklı fonksiyonlara bölünerek kullanılması konularına odaklanılmıştır. Yedigün Dergisi, Resimli Ay, Muhit ve Mimar isimli süreli yayınlarda konut iç mekanlarının kullanımına yönelik bilgi ve görseller sunan sayfa ve köşelere rastlamak mümkündür (Kaya & Proto, 2016). Mimar Abdullah Ziya, konutta yemek odası, salon ve oturma odası gibi oturma mobilyası kullanımı olan mekanlardan ve buralarda kullanılacak oturma mobilyalarının özelliklerinden detaylı biçimde bahsetmiştir (Ziya, 1931). Bu yayınlarda Amerika ve Avrupa'dan çeşitli iç mekan görselleri örnek olarak yayınlanmıştır. Öte yandan, Bozdoğan'a (2012) göre, bu örneklerin Türkiye'deki iç mekanlarla pek ilişkisi yoktur ve öneriler henüz içselleştirilememiştir.

Yine bu yayınlarda, çağın gerektirdiği mobilyaların neler olduğu ve nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili içerikleri vardır. Özellikle konut iç mekanlarında geometrik karakteri yüksek mobilyanın kullanımı önerilmiştir. İç mekânda önceki döneme göre daha yalın ve biçimin ön plana çıktığı mobilya üslubunun kullanımı teşvik edilmek istenmektedir. Resim 11'de yer alan divan tipi oturma mobilyası bu üsluba ilişkin örnek olarak gösterilebilmektedir.

Resim 11. İzzet Aykurt'un Ailesi İle 1926-1956 Yılları Arasında Yaşadığı Evin Salonunda Bulunan Divan (Kaynak: Yavuz, 2001, s.326)

Almanya'da bulunan Bauhaus okulunun etkileri, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde fonksiyonun öne çıktığı sade biçimli mobilyalar olarak ortaya çıkmıştır (Uzunarslan, 2002, s. 105). 1930-1940 yılları arasında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde olan hocalar çeşitli çağdaş mobilyalar üzerinde çalışmış ve üretmiştir (Küçükerman, 1999, aktaran Şumnu, 2013, s.41). Bu hocaların da içerisinde yer aldığı bir grup mimar, modern hareketin getirdiği biçimsel özellik ve nitelikleri taşıyan konut mekanları ve mobilyalar tasarlamıştır (Gürel, 2009). Günümüzde bu dönemde tasarlanmış çağdaş mobilya örneklerine Dokümantasyon ve Arşivleme Türkiye'de Modern Mobilya (DATUMM) projesi kapsamında oluşturulan envanterden erişmek mümkündür (Ultav ve diğerleri, 2016).

Resim 12. Sedat Hakkı Eldem'in Tasarladığı Mobilya (Kaynak: Eldem, 1931, s.274)

Resim 12'de Mimar Sedat Hakkı Eldem tarafından tasarlanan bir oturma mobilyası görülmektedir. Bu görselin bulunduğu yazıda Eldem (1931), mobilyaların ekonomik ve ihtiyaçlara uygun olması için mimarlar tarafından tasarlanması gerektiğini vurgulamıştır. Belirli başlı tasarımcılar tarafından tasarlanmış ve mimari ile bir olan mobilyanın ne kadar önemli olduğu konusu, Bauhaus'un "gesamkuntzwerk" (sanatların birliği) anlayışıyla bağdaşmaktadır. Bu anlamda dönemin mimarları, mimari yapı ve içinde kullanılan mobilyaların bir arada tasarlanması veya uyumlu olarak tasarlanmasının önemini çeşitli köşe yazılarında vurgulamışlardır. Ancak, bu

anlayışın Erken Cumhuriyet Dönemi'nde tam anlamıyla benimsendiği söylemek mümkün değildir. Öte yandan bir çağdaşlaşma yaklaşımı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda ayrı başlıklar altına gerçekleştirilen içerik analizi doğrultusunda genel bir değerlendirme yapmak gerekirse çağdaşlaşma sürecinin hız kazandığı 1923-1950 yılları arasını kapsayan Erken Cumhuriyet Dönemi'nde oturma mobilyası üsluplarının maddi kültürün zenginliğini yansıtacak şekilde çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilk yıllarında mevcut maddi kültür, mevcut bilgi ve görgüye eşlik eder biçimdedir. Kültürel çeşitliliğin maddi kültüre yansıdığı söylenebilir. Literatürde geleneksel olarak tabir edilen oturma mobilyalarından sedir ve iskemleler hem Erken Cumhuriyet Döneminde hem de izleyen dönemlerde kullanılmaya devam etmiştir. Bununla beraber, 18. yüzyılda Avrupa kökenli mobilyaların da geleneksel mobilyalarla birlikte Osmanlı Saraylarında kullanılmaya başladığı görülmüştür. Erken Cumhuriyet Dönemi içerisinde Osmanlı Dönemi'nde üretime başlayan mobilya üreticileri ve Selahattin Refik Sırmalı gibi bu dönemde öne çıkan üreticilerin bulunduğu bilinmektedir. Öte yandan, bu dönemde ekonomik güçlükler nedeniyle diğer tüm endüstri ürünleri gibi mobilya üretimi de oldukça sınırlı kalmıştır. Mobilya üreticisi, küçük atölyelerde üretim yapmıştır, özel olarak tasarlanmış bazı mekanlar gibi istisnalar haricinde, Avrupa'da gördükleri ürünleri birebir referans alan mobilya örnekleri üretmiştir. Toplu işçinin dahi ithal edildiği bir dönem olduğundan ithal oturma mobilyaları da oldukça yaygındır. Osmanlı Dönemi'nde kullanılan oturma mobilyalarının bu dönemde de kullanılmaya devam edildiği görülmüştür. Bu durum kimi zaman fiziksel olarak aynı mobilyanın kullanılması kimi zaman da yeni üretilen ürünlerde aynı üslupta devamlılık olarak tezahür etmiştir. Çağdaş biçim ve üsluplar, sınırlı bir alanda kalmıştır. Zaman içinde tasarım kavramı ile tanışılması ve çağdaş biçimlerin öğrenilmesinin, çalışmada görülen örnekler ışığında, maddi kültüre yansıdığını söylemek mümkündür. Örneğin, Art Deco, Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrasında, 1920'lerde ortaya çıkan bir üsluptur. Belirli kamu mekanlarında Art Deco gibi yenilikçi üsluplara rastlanabilmesi oturma mobilyasında ağırlıkta olan neoklasik etkinin kırılmaya başladığını göstermektedir. Oturma mobilyasında çağdaş üslupların kullanımı, Cumhuriyet'in çağdaşlaşma misyonunun maddi kültüre yansımaları olarak karşımıza çıkmıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi (1923-1950), Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve kurumlarının her unsuruyla baştan kurulmasına emek harcanarak geçen bir zaman dilimidir. Bu bağlamda Erken Cumhuriyet Dönemi, Kurtuluş Savaşı'ndan çıkmış ülkenin tüm kurum ve fertleriyle ayağa kalkmaya ve yeniden yapılanmaya çalıştığı bir dönemdir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde boyut değiştiren maddi kültür değişiminin ülke içinde yaygınlaşması, yönetici kesime dair mekanlar, burjuva kesim konutları, devlet daireleri gibi belirli başlı mekanları dışında da görülmesi, uzun bir sürece yayılmıştır. Bu durum, Cumhuriyet değerlerinden olan çağdaşlaşmanın tam anlamıyla içselleştirilmesinin zamana yayılmasının doğal bir sonucudur. Çağdaş gelişmeler ışığında oluşan biçimlerin ve üslupların yaygınlaşmasının, halkın tüm kesimlerinde genel geçer eşya dağarcığına girmesinin bu dönemden sonra gerçekleştiği söylenebilir. 1950 sonrasında yaşanan toplumsal, siyasi ve teknolojik gelişmeler sonucunda mobilya üretimi ve tasarımı alanında yaşanan gelişmelerin aksine 1950 öncesi Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mobilya alanında çağdaş gelişmelerin sınırlı alanda kalması olağan bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddi kültür unsurları olan mobilyalar, önceki dönemde kullanılan veya ülkenin dört bir yanına ulaşma imkânı olmayan, sınırlı sayıda küçük ölçekte üretici tarafından üretilen yeni ürünlerden ibarettir. Bu haliyle bile Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kullanılan mobilyalarda üslup çeşitliliğinin geniş bir skalada olduğu görülmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde görülen üslup çeşitliliğinin 1950 sonrasında da devamlılığını koruduğu, çağdaş gelişmeler doğrultusunda yeni mobilya üsluplarının da sonraki dönemlere eşlik ettiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Bir maddi kültür ögesi olarak oturma mobilyasının üslubu ve kullanım çeşitliliği bir dönemin toplumsal yaşamını ve kültürünü tanımlayan önemli göstergelerdir. Bu doğrultuda kurgulanmış olan bu çalışma, dönemin günümüze ulaşabilen verileri üzerinden mobilya üsluplarında çeşitliliğin tanımlanması, maddi kültürün zenginliğini ifade etmesi açısından önem teşkil etmektedir. Türkiye'de çoksensliliğe ihtiyacı olan mobilya tarihi çalışmalarının, maddi kültür çerçevesinde farklı bir boyut kazanabileceği düşünülmektedir. Bu anlamda, Türkiye'nin maddi kültürü hakkında Cumhuriyet Dönemi'nde mobilyayı ele alan ve hatta belirli bir mobilya türüne odaklanan gelecek çalışmaların artması, alan yazında daha detaylı ve derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Altınöz, M., Özdemir, N. ve Usta, İ. (2017). Büro ortamında çalışma odası mobilyalarının incelenmesi: Erken Cumhuriyet Dönemi. *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi*, 6(3),1315-1327. <https://dergipark.org.tr/en/pub/duzceitbd/issue/33124/364523>
- Arkan, S. (1935). Kira evi. *Arkitekt Dergisi*, 5 (53), 129-140. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/47/389.pdf>
- Arkan, S. Çankaya’da bir villa. *Arkitekt Dergisi*, 7(67), 179-186. <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/134/1565.pdf>
- Arslan, M. (2021). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Millî Mücadele Dönemi hatırası olarak Ankara İstasyon Binası. M. Saygın (Ed.), *Millî Mücadele’nin 100. Yılı Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya Geçişi ve Kongreler Uluslararası Sempozyumu*, 3-20. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Attfield, J. (1996). 'Give 'em something dark and heavy': the role of design in the material culture of popular British furniture, 1939-1965. *Journal of Design History*, 9(3), 185-201. <https://www.jstor.org/stable/1315920>
- Attfield, J. (2000). *Wild things: The material culture of everyday life*. Berg publishers.
- Aydın, S. ve Özdemir, Ü. (2019). *Geçmişten günümüze fotoğraflarla mesleki teknik eğitim*. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No: 5, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Aydın Altay, S. (2023). Modernite, terbiye ve bellek: Erken Cumhuriyet Dönemi başkent Ankara'da tiyatro sahnesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (Özel Sayı 2023)*, 19(38), 843-886. https://ctad.hacettepe.edu.tr/19_38/06.pdf
- Baytar, İ. (2012). *Abdülmeccid, Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde saray mobilyasının üslup açısından incelenmesi* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. İstanbul Üniversitesi.
- Boyce, C. (2014). *Dictionary of furniture*. Skyhorse Publishing.
- Boyla, O. (2012). *Mobilya Tarihi*. Cinius Yayinevi. https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/merve.gercek/132420/Oya_boyla_mobilya_tarihi.pdf
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve ulusun inşası*. Metis Yayınları.
- Bozkurt, F. (2011). *Tereke defterleri ve Osmanlı maddi kültüründe değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)* [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]. Sakarya Üniversitesi.
- Cangır, A. (2007). *Cumhuriyetin başkenti* (Cilt II). Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat Yayınları No.3, 847. ISBN: 978-975-482-756-9 <http://cumhuriyetinbaskenti.ankara.edu.tr/seri-22-foto-celalettin-celal/#>
- Cumhuriyet Gazetesi (1929). *Yosef M. Aciman isimli bir mobilya ithalatçısı reklamı*, 6.
- Çağlar, C. (2019, Mayıs 10-12). Ankara tren garı şeref salonu [Poster Sunumu]. Docomomo Türkiye Mimarlığında Modernizmin Yerel Açılımları XV, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, <https://www.docomomo-tr-interior.org/envanter?pgid=kp75o5vn-914d3fb6-4b2e-4508-bfa2-85586fa4687a>
- Çevik, G. (2010). American style or Turkish chair: the triumph of bodily comfort. *Oxford Journals, Journal of Design History*, 23(4), 367-385, <https://doi.org/10.1093/jdh/epq028>
- Çoban, İ. (2021). *Tereke kayıtlarına göre Mut'ta gündelik hayat (1900-1908)* [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. Mersin Üniversitesi.

- Demirarslan, D. (2017). 19. yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine Türk mobilya sanatı ve mobilya üretiminin gelişimi. *Electronic Turkish Studies*, 12(29), 179-200. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12497>
- Demirarslan, D. (2018). Türk yaşam kültüründe oturma mobilyasının değişimi ve gelişimi. *The Journal of Turk-Islam World Social Studies*, 16(16), 71-85. <http://dx.doi.org/10.16989/TIDSAD.1484>
- Eldem, SH (1931). Mobilya. *Arkitekt Dergisi*, 8, 273-274.
- Elibol, GC., Kaleli, EE., Mutdoğan, AS., ve Çapanoğlu, A. (2014, September 1-9). How do we use “past” for “future”? An exemplary study regarding furnitures designs. *1st International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts*. Book 4, No:1, 723-730. https://www.researchgate.net/publication/283703656_How_Do_We_Use_Past_For_Future_An_Exemplary_Study_Regarding_Furniture_Designs
- Eriç, M., Ersoy, HY ve Yener, N. (1986). *Günümüz konutunda sosyal donatım*. 50. Kelebek yılı araştırma ödülü. Teknografik Matbaası.
- Göcek, FM (1999). *Burjuvazinin yükselişi imparatorluğun çöküşü Osmanlı batılılaşması ve toplumsal değişme*. İ. Yıldız (Çev.). Ayraç Yayınları.
- Gürel, M. (2009). Consumption of modern furniture as a strategy of distinction in Turkey. *Journal of Design History*, 22(1), 47-64. <https://doi.org/10.1093/jdh/epn041>
- Hinchman, M. (2009). *History of furniture global view*. Fairchild Books.
- İnönü Vakfı (t.y.). *Pembe Köşk – Kabul Salonu (Ortadaki Oda)*. Erişim:06.10.2023 <https://www.ismetinonu.org.tr/pembe-kosk-kabul-salonu-ortadaki-oda/>
- İrez, F. (1989). XIX. Yüzyıl’da Osmanlı Saray Mobilyası. Atatürk Kültür Merkezi Yayını-23, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Kaya, E., ve Proto, ME (2016). Erken Cumhuriyet Döneminde süreli yayınlarda mobilya (Asri evin modern mobilyaları). *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 2(3), 61-73. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydinsanat/issue/31795/348614>
- Kılıç, A. (1975). *50 yıllık yaşantımız*. Milliyet Yayınları.
- Kılıç, S. (2021). *Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisinden bir simge: II. Meclis Binası* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Marmara Üniversitesi.
- Kurtoğlu, A. (1986). Mobilya Stillerinin Tarihi Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 36(3), 70-91.
- Küçükerman, Ö. (1999). 1930’lu yılların Güzel Sanatlar Akademisi’nde bir kubizm ustası: Ressam Zeki Kocamemi ve mobilyaları. *Tombak Dergisi*, 26, 18-26.
- Metin, O., ve Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve Sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294.
- Özdemir, N. (2018). *Ahşap bükme mobilyanın Türkiye’deki gelişimi: oturma mobilyalarında biçim-köken ilişkisinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Özdemir, N., Öz Ulupınar, M., Kılıç, Y. ve Usta, İ. (2018, Kasım 01-04). Osmanlı Dönemi’nde ahşap bükme oturma mobilyası. 5. *Uluslararası Mobilya Kongresi Sempozyum Bildiri Kitabı*, 896-913. <https://www.yumpu.com/xx/document/read/62305208/ifc-2018-proceedings-book>

- Pevsner, N. (1968). *The sources of modern architecture and design*. Frederick A. Praeger, Inc., Publishers.
- Pile, J. ve Gura. J. (2014). *A history of interior design*. John Wiley & Sons.
- Prown, JD (1982). Mind in matter: an introduction to material culture theory and method. *Winterthur Portfolio*, Spring, 17(1), 1-19. <https://doi.org/10.1086/496065>
- Rouaix., P. (1893). The Empire Style. *The Decorator and Furnisher*, 22(2), 49-50.
- Şehbal Dergisi. (1911). Şehbal Dergisi Mobilya Reklamı, 77, 15 Haziran 1329, 115.
- Şumnu, U. (2013). Modern mekanlarda oturmak. U. Şumnu (Ed.), *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya*. TMMOB İç Mimarlar Odası.
- Tosun, ÇB ve Özsu, AC (2014). Cumhuriyet Döneminin Art Deco mobilya tasarımları: Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk'ün çalışma odası. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 216-235. <https://dx.doi.org/10.5505/jas.2014.80299>
- Turan, G. (2010). Turkish furniture design in the 1930s: Responses to Art Deco in the Early Republican Period. *Furniture History*, 46, 235–248. <http://www.jstor.org/stable/23410848>
- Turan, G. ve Ödekan, A. (2009). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yerli malı kavramı ve İstanbul yerli malı sergileri. *İTÜDERGİSİ/b*, 6(2), 15-26. http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_b/article/view/1093
- Türk Dil Kurumu (2019, Ekim 7). Atatürk köşesi – fotoğraflar. Erişim:10.10.2023 <https://tdk.gov.tr/ataturk-kosesi/fotograflar/>
- Ultav, ZT, Hasırcı, D., Borvalı, S. ve Atmaca, H. (2016). *DATUMM Dokümantasyon ve arşivleme Türkiye'de modern mobilya* [Katalog]. İzmir Ekonomi Üni. <https://datumm.org/tr/katalog/ctl2015141439023018.pdf>
- Usta, GK, Usta, A. ve Tuluk, Öİ (2001). *Anadolu Türk mimarlığı için görsel sözlük*. Sonhaber Yayınları.
- Uzunarslan, Ş. (2002). *Erken Cumhuriyet Dönemi konutlarında mekan ve mobilya* [Sanatta yeterlik tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Walker, JA. (1989). *Design history and the history of design*. Pluto Press.
- Woodward, I. (2016). *Maddi kültürü anlamak*. FB. Aydar (Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yasa, YZ. (2012). Ankara'da bir milli müze serüveni. ZY Yaman (ed.). Ankara Resim ve Heykel Müzesi (s. 35-70). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3383 Sanat Eserleri Dizisi 486.
- Yasa, YZ. (2013). Bauhaus ve söylemleştirilen iç mekân anlayışı: yeni yaşam, yeni dekorasyon, yeni mobilya. U. Şumnu (Ed.), *Erken Cumhuriyet Döneminde Mobilya*, 79-89. TMMOB İç Mimarlar Odası.
- Yavuz, AT. (2001). İzzet Aykurt evi: bir Erken Cumhuriyet Dönemi konutu. Y. Yavuz (Ed.), *Tarih içinde Ankara II*, 289-329. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, AE. (2017). Sultan II. Abdülhamid'in sanat hamiliği. *Sanat Tarihi Dergisi*, 26(2), 261-293. <https://doi.org/10.29135/std.297623>

Ziya, A. (1931). Bina içinde mimar. *Arkitekt Dergisi*. 1931(1), 14-20.

Yazar Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.